

อยุธยาจากไหน:
มุมมองผ่านหลักฐานทางศิลปกรรม
(Where was Ayutthaya from:
Perspective through art evi-
dence?)

ศักดิ์ชัย สายสิงห์*
(Sakchai Saisingha)

* ศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร (Professor Dr., Faculty of Archaeology, Silpa-
korn University).

บทคัดย่อ

สมัยอยุธยา มีหลักฐานทางศิลปกรรมหลายรูปแบบด้วยเหตุที่อยุธยาเป็นราชธานีที่มีการรวบรวมผู้คนมาจากหลากหลายวัฒนธรรม ในสมัยอยุธยาตอนต้นได้พบเจดีย์ทรงปราสาทและพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะเขมรซึ่งเป็นพื้นฐานเดิมของกลุ่มชนที่อยู่ที่เมืองลพบุรี จึงทำให้เกิดสมมติฐานว่าถ้าไม่มีเอกสารทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าพระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากไหน ก็อาจใช้หลักฐานทางศิลปกรรมเป็นตัวช่วยกำหนดได้ว่าน่าจะมาจากเมืองลพบุรี

จากหลักฐานทางศิลปกรรม โดยเฉพาะเจดีย์และพระพุทธรูปแสดงให้เห็นถึงว่าคนอยุธยามาจากหลากหลายพื้นที่ ด้วยเหตุที่อยุธยามีอำนาจและการสร้างสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาท แสดงให้เห็นถึงกลุ่มชนที่มาจากเมืองลพบุรีจะพบในกลุ่มวัดขนาดใหญ่ กลางเมือง ที่สถาปนาโดยพระมหากษัตริย์ เจดีย์ทรงปราสาทยอดและเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณด้านตะวันออกของเกาะเมืองและย่านรอบนอกเมือง แสดงให้เห็นถึงกลุ่มชนที่มาจากแถบเมืองสุพรรณบุรี - สรรคบุรี นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ทรงระฆัง เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย ซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเกาะเมือง ที่แสดงสัญลักษณ์ของชาวสุโขทัยในอยุธยา ด้วยเหตุที่สุโขทัยถูกผนวกเข้ากับอยุธยา และสุดท้ายมีเจดีย์ทรงระฆังและพระพุทธรูปแบบล้านนา แสดงให้เห็นถึงคนล้านนาในอยุธยาด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาตอนกลางที่มีการไปรวบรวมชาวล้านนามาไว้ในอยุธยา ในสมัยอยุธยาตอนกลางจึงเกิดงานศิลปกรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของอยุธยา ได้แก่ เจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยาและเจดีย์เพิ่มมุม รวมทั้งพระพุทธรูปแบบอยุธยา เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของงานช่างที่ได้สร้างสรรค์งานศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง และยังสะท้อนให้เห็นถึงการหลอมรวมของผู้คนที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

คำสำคัญ: อยุธยา, ศิลปกรรม, เจดีย์, พระพุทธรูป

ABSTRACT

In Ayutthaya Era, there were a number of art evidence in various forms because Ayutthaya was a big city with people commuting from several cultures. In early Ayutthaya Period, there were Prang Pagodas and Buddha Images in Khmer style, which was the foundation of people from Lopburi. Thus, there is a hypothesis that unless there is any historical documents to show where King U - thong was from, art evidence should be referred to in order to assume that he should have come from Lopburi.

Art evidence, especially pagodas and Buddha images, show that people in Ayutthaya came from various areas because Ayutthaya Kingdom had power and relationships with nearby kingdoms. For instances, Prang pagodas show that there were people from Lopburi; big monasteries at the center of the city were established by kings; pagodas with castle - like top finials and octagonal bell - shaped pagodas, most of which are in the eastern side of the city island and outskirt areas of the city, show the identities of Sukhothai people in Ayutthaya because Sukhothai Kingdom had been merged to Ayutthaya; and Lanna style bell - shaped pagodas and Buddha images reflect that there were Lanna people in Ayutthaya as well, which concurs with historical evidence from middle Ayutthaya period that show that some Lanna people were included in Ayutthaya.

In middle Ayutthaya Era, there were art styles that were original styles of Ayutthaya, i.e., Ayutthaya style bell - shaped pagoda and pagodas with reduced corners, as well as Ayutthaya style Buddha images such as Buddha images with costumes, which reflect the development of craftsmanship that create unique art works that reflect the integration of people from different cultures.

Keywords: Ayutthaya, Art evidence, Pagodas, Buddha images

บทนำ

ในสมัยอยุธยา มีการสร้างงานศิลปกรรมหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะเจดีย์ถือเป็นยุคสมัยที่มีการสร้างรูปแบบเจดีย์มากที่สุด แต่ละแบบได้สะท้อนให้เห็นถึงที่มาของเจดีย์ที่อยุธยาได้รับมาจากแหล่งอารยธรรมแห่งอื่น และส่วนหนึ่งอยุธยาได้นำมาพัฒนาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปทรงใหม่ขึ้น เช่น เจดีย์ทรงปรางค์ เจดีย์ทรงปราสาท ยอด เจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดฐานและส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นแปดเหลี่ยม เป็นต้น รวมทั้งในส่วนที่ช่างอยุธยาได้รังสรรค์งานอย่างใหม่เกิดขึ้นหลายรูปแบบจนถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเจดีย์สมัยอยุธยา ได้แก่ เจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา (แท้) เจดีย์เพิ่มมุม - ย่อมุม และเจดีย์ทรงเครื่อง

งานศิลปกรรมจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของการอ่านงานทางประวัติศาสตร์ในบางส่วนของเอกสารไม่ได้กล่าวถึงไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาทางด้านรูปแบบ อายุสมัย ความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบศิลปกรรมคือข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่สามารถบอกความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ได้

ดังนั้นงานศิลปกรรมจึงสะท้อนถึงผู้คนที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอาณาจักรเพื่อนบ้าน และอาจรวมถึงบทบาททางการเมืองการปกครองที่อยุธยามีเหนือกว่าดินแดนอื่น นอกจากนี้งานศิลปกรรมยังอาจเป็นแนวทางหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นเชื้อชาติหรือกลุ่มคนในสมัยอยุธยาได้ เช่น เจดีย์ทรงปรางค์ที่พบในสมัยอยุธยาตอนต้นแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนที่มาจากเมืองลพบุรี เพราะฉะนั้นจากหลักฐานทางศิลปกรรมที่อาจกล่าวได้ว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) น่าจะมาจากเมืองลพบุรี หรือ กลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยมและเจดีย์ทรงระฆังที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยมนั้นเป็นสายของคนสุพรรณบุรี สรรคบุรี เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย แสดงให้เห็นถึงชาวสุโขทัยที่ถูกผนวกเข้ากับอยุธยาและมาอยู่ที่อยุธยา หรือเจดีย์แบบล้านนาแสดงถึงชาวล้านนาที่ถูกเกณฑ์มาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา เป็นต้น

6 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

เจดีย์ทรงปราสาทค์สัญลักษณ์ของกลุ่มชนจากเมืองลพบุรี
และข้อสันนิษฐานเรื่อง พระเจ้าอู่ทองมาจากเมืองลพบุรี

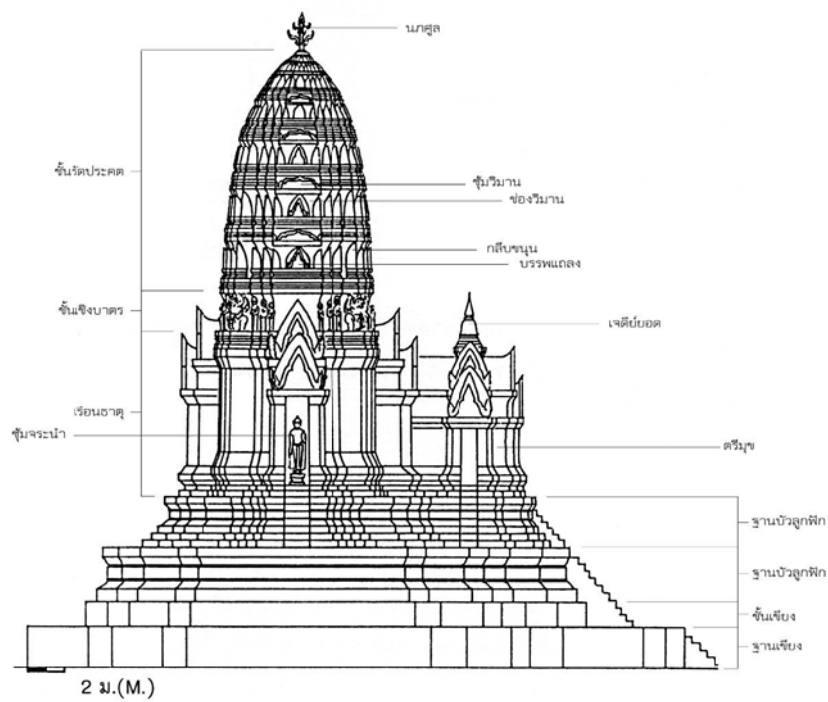

ภาพที่ 1 ปราสาทประธาน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี

จากประเด็นปัญหาทางประวัติศาสตร์เรื่องสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง) ผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยา เสด็จมาจากไหน แนวความคิดแรกซึ่งเป็นแนวความคิดเดิมสันนิษฐานว่าเสด็จมาจากเมืองอู่ทอง เนื่องจากเกิดโรคระบาดทำให้ต้องอพยพมายังกรุงศรีอยุธยา แนวความคิดที่ 2 เชื่อว่าพระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากเมืองลพบุรี ซึ่งเชื่อว่าอยุธยาสืบทอดวัฒนธรรมบางอย่างมาจากวัฒนธรรมเขมรและลพบุรี (Leksukhum 1999: 150) นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานอื่น ๆ เช่น พระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากเมืองเพชรบุรี หรือ มาจากเมืองจีนก็มี สำหรับแนวความคิดแรกนั้นในปัจจุบันไม่ได้รับการยอมรับมานานแล้วเพราะเหตุว่าเมืองอู่ทองนั้นเป็นเมืองในสมัยทวารวดีและพบหลักฐานทางโบราณคดีว่าเมืองนี้ได้ร้างไปก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา กว่า 300 ปี (Ditsakun, M.C. 1991: 30) ส่วนแนวความคิดเรื่องสมเด็จพระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากเมืองลพบุรีนั้นดูเหมือนจะมีการยอมรับในวงวิชาการมากขึ้น แต่การหาคำอธิบายถึงหลักฐาน โดยเฉพาะเรื่องเอกสารทางประวัตินั้นไม่มีและยังไม่ชัดเจนนัก ส่วน 2 แนวคิดหลังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังไม่มีหลักฐานทั้งทางด้านโบราณคดี เอกสารและงานศิลปกรรมรองรับเท่าใดนัก ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจจึงอยู่ที่ข้อสันนิษฐานเรื่องพระเจ้าอู่ทองน่าจะเสด็จมาจากเมืองลพบุรีเป็นสำคัญ

สำหรับข้อสันนิษฐานเรื่องพระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากเมืองลพบุรี จากการตรวจสอบจนถึงปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ใดที่จะสามารถยืนยันได้ ดังนั้นในการศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้หลักฐานงานศิลปกรรมเป็นส่วนช่วยในการสันนิษฐานครั้งนี้

ปราสาทประธานและระบบแผนผัง

ภาพที่ 2 ลายเส้น องค์ประกอบของเจดีย์ทรงปราสาท

Source: Saisingha 2017: 449

ในสมัยอยุธยาตอนต้นมีการใช้เจดีย์ทรงปราสาทเป็นประธานของวัด โดยมีรูปแบบและระบบแผนผังเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี ตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือวัดพุทไธศวรรย์ที่ตามประวัติกล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 1896 (Prachum phongsāwadān chabap kānchanāphisēk lem sām 1999: 214) โดยมีระบบแผนผังที่มีเจดีย์ทรงปราสาทเป็นประธาน มีระบบปีกปราสาท ระเบียงคดล้อมรอบ วิหารหลวงอยู่ด้านหน้า และพระอุโบสถอยู่ด้านหลัง ซึ่งระบบแผนผังนี้ในสมัยลพบุรีมีการสืบทอดมาจากวัฒนธรรมเขมรและได้ดัดแปลงใช้ในวัฒนธรรมพุทธศาสนา คือการสร้างวิหารและพระอุโบสถขึ้น ซึ่งในวัฒนธรรมเขมรไม่มี และเชื่อว่าเกิดขึ้นครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี การใช้ปราสาทเป็นประธานของวัดและระบบแผนผังแบบนี้ ปรากฏอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยเฉพาะกลุ่มวัดสำคัญในเกาะเมือง และยังมีบทบาทไปยังเมืองบริวารอีกหลายเมือง เช่น สุพรรณบุรี ราชบุรี เป็นต้น

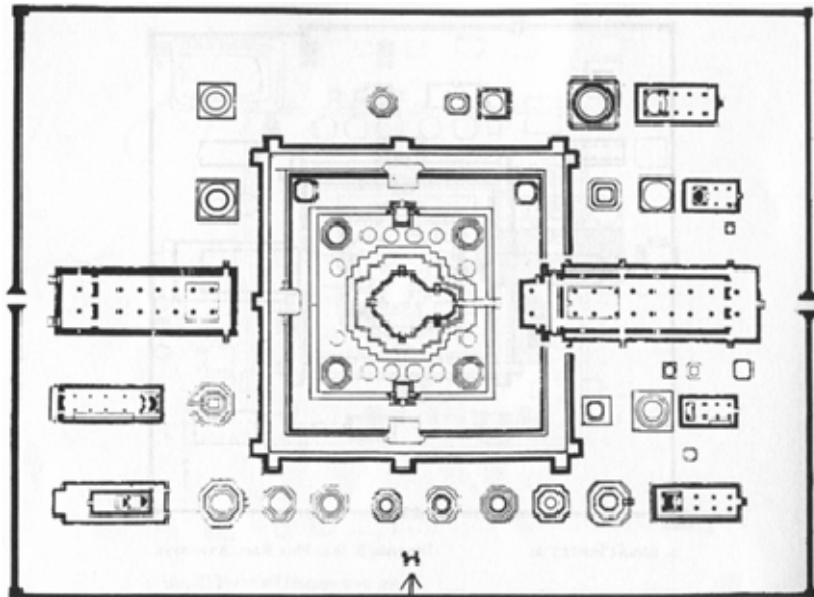
สำหรับรูปแบบของปราสาทในสมัยอยุธยาตอนต้นถือว่ามีความใกล้เคียงอย่างมากกับปราสาทในสมัยลพบุรีที่ยังมีความใกล้เคียงกับปราสาทเขมรมากที่สุด เช่น การใช้ระบบเพิ่มมุมที่มุมประธานมีขนาดใหญ่ ผนังเรือนธาตุตั้งตรงกับแนวระนาบ ส่วนสำคัญ คือ เรือนชั้นซ้อนที่ยังมีการทำช่องวิมาน ชุมวิมาน บรรพแถลง และการประดับกลีขุ่น ปราสาทที่ยังห่างจากผนัง (Leksukhum 1999: 150) เป็นต้น และงานศิลปกรรมที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่คู่มากับปราสาท คือ ลวดลายปูนปั้นประดับปราสาท เช่น ลายกรวยเชิง ลายเฟืองอุบะ ลายกลีบบัว ที่มีความใกล้เคียงกับศิลปะลพบุรีและศิลปะเขมรมากที่สุด (Leksukhum 1977: 23)

นอกจากรูปแบบศิลปกรรมแล้ว อาจแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดในการสร้างศาสนสถาน ที่น่าจะอิงอยู่กับคติความเชื่อแบบเขมรในเรื่องของศูนย์กลางจักรวาล แม้ว่าจะมีความแตกต่างด้านศาสนาระหว่างศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ แต่เชื่อว่าในสมัยลพบุรีและอยุธยานี้มีการนำรูปแบบและคติการสร้างมาปรับใช้ จะเห็นได้จากระบบแผนผัง

10 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

ภาพที่ 3 วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 4 แผนผัง วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา

ที่มีเจดีย์ประธานเป็นปรangkแทนความหมายของเขาสุเมรุ มีเจดีย์ปรางค์หรือ
บริวารประจํามุมทั้งสี่ ที่อาจแทนความหมายของทวีปทั้งสี่ ระเบียงคดแทนกำแพง
จักรวาล ในส่วนที่มีการดัดแปลงคือการเพิ่มวิหารและอุโบสถเข้ามา นอกจากงาน
ศิลปกรรมที่สะท้อนคติการสร้างแล้ว ยังเชื่อว่าน่าจะมีแนวความคิดเรื่องพุทธราชา
ที่มาจากลัทธิเทวราชาปรากฏร่วมอยู่ในระบบพระมหากษัตริย์ด้วยเช่นกัน

12 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

ภาพที่ 5 ปรางค์ประธาน วัดมหาธาตุ

ภาพที่ 6 ปรางค์ประธาน วัดพระราม

ภาพที่ 7 พระพุทธรูปแบบอุททองรุ่นที่ 2
พบจากกรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ
พระนครศรีอยุธยา
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา
ช่างสมัยลพบุรี

Source: Saisingha 2013

นอกจากนี้ยังสันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ทรงปรางค์นี้น่าจะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนชั้นปกครองที่มาจากเมืองลพบุรี เพราะได้พบว่าวัดที่ใช้ปรางค์เป็นประธานและมีแผนผังตามระเบียบนี้ เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในเกาะกรุงศรีอยุธยา เป็นวัดหลวงที่กล่าวถึงในพระราชพงศาวดาร เช่น วัดมหาธาตุ วัดพระราม วัดราชบูรณะ เป็นต้น ยกเว้นบางวัด เช่น วัดพุทไธสวรรย์ ที่สร้างขึ้นนอกเกาะเมืองทางด้านทิศใต้ ตามประวัติว่าสร้างขึ้นก่อนการที่จะข้ามปากไปบนเกาะเมือง และบริเวณนี้น่าจะมีชุมชนอยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา

นอกจากงานสถาปัตยกรรมแล้ว ได้พบว่างานประติมากรรมล้วนเป็นงานช่างที่สืบต่อมาจากสมัยลพบุรีทั้งสิ้น เช่น ในยุคต้นที่สร้างพระพุทธรูปแบบอุททอง รุ่นที่ 2 ที่เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลศิลปะเขมรสืบทอดมาจากรุ่นที่ 1 (สมัยลพบุรี) และเทคนิคการสร้างพระพุทธรูปที่ยังมีการสลักหิน และนำหินมาจากเมืองลพบุรี เป็นต้น

14 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

รวมทั้งงานปูนปั้นที่มีรูปแบบและเทคนิคการทำสืบทอดมาจากกลุ่มช่างสมัยลพบุรี (Saisingha 2013: 394 - 395)

ในส่วนของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มีเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนว่าสมเด็จพระเจ้าอู่ทองน่าจะเสด็จมาจากเมืองลพบุรี คือ ภายหลังจากการสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว พระองค์ได้สถาปนาพระราเมศวร พระราชโอรสให้มาครองเมืองลพบุรี (Prachum phongsāwadān chabap kanchāphisēk lem nung 1996: 212) นัยย่อมแสดงให้เห็นว่าลพบุรียังคงเป็นเมืองสำคัญในฐานะเมืองลูกหลวง

โดยสรุปแล้วจากรูปแบบศิลปกรรมจึงแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากเมืองลพบุรีนั้นมีพื้นฐานวัฒนธรรมเขมรและลพบุรีในด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีปรางค์เป็นสัญลักษณ์

เจดีย์ทรงปราสาทกับการแสดงขอบเขตของอาณาจักรอยุธยา

ภาพที่ 8 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย คริสต์ศักราช

เจดีย์ทรงปราสาทคือเจดีย์ที่นิยมสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากปรากฏในกรุงศรีอยุธยาแล้วยังพบตามหัวเมืองสำคัญที่อยู่ในฐานะเมืองลูกหลวงและเมืองเจ้าพระยามหานคร ได้แก่ ลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี (ปัจจุบันมีการปฏิสังขรณ์แล้ว) และเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลกเพื่อยึดครองดินแดนสุโขทัยและด้านศึกจากล้านนา พระองค์ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย ให้เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงปราสาท สันนิษฐานว่าทั้งสองแห่งเป็นการสร้างครอบเจดีย์องค์เดิมที่เป็นทรงยอดดอกบัวตูมไว้ภายใน และสร้างวัดใหม่ขึ้นที่เมืองพิษณุโลกในคราวที่พระองค์ทรงผนวช คือ วัดจุฬามณี เป็นเจดีย์ทรงปราสาทเช่นเดียวกัน จึงมีการสันนิษฐานว่าการสร้างเจดีย์ทรงปราสาท เป็นการประกาศพระราชอำนาจของพระองค์และแสดงให้เห็นถึงความเป็นดินแดนของกรุงศรีอยุธยา (Leksukhum 1999: 112)

ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็นว่าเจดีย์ทรงปราสาท คือ สัญลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาน่าจะอิงกับคติการสร้างโดยมีความหมายว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญเปรียบเสมือนศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงการสถาปนามหาธาตุประจำเมือง โดยเมืองสำคัญย่อมมีการสถาปนามหาธาตุประจำเมืองด้วย นอกจากรูปแบบแล้ว ยังมีระบบแผนผังที่มีเจดีย์ทรงปราสาทเป็นประธาน มีระเบียงคดล้อมรอบ มีวิหารหลวงอยู่ด้านหน้าและพระอุโบสถอยู่ด้านหลัง ที่ระเบียงคดประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นแถว ในความหมายของพระอริยทรัพย์เจ้าด้วยเช่นกัน

เจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยม
สัญลักษณ์ของกลุ่มคนจากสุพรรณบุรีและสรรคบุรี
(สุพรรณภูมิ)

ภาพที่ 9 เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองสรรคบุรี

เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่แสดงสัญลักษณ์ของกลุ่มคนจากสุพรรณบุรีและ
สุพรรณบุรี ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม และเจดีย์ทรงระฆังที่มี
ส่วนฐานและส่วนรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยม โดยเจดีย์ทั้ง 2 กลุ่มนี้มาพบใน
สมัยอยุธยาตอนต้น แต่กลุ่มที่พบมากและสร้างเป็นเจดีย์ประธานขนาดใหญ่ได้แก่
เจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยม (Saisingha 2015: 767, 789
- 790)

เจดีย์ในกลุ่มนี้บางครั้งเรียกเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม (Leksukhum 1999: 78) มี
องค์ประกอบโดยรวมเหมือนกับเจดีย์ทรงระฆังโดยทั่วไป แต่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่าง
คือ การมีชุดรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดบัวคว่ำ - บัวหงาย 3 ชั้น ในผังแปดเหลี่ยม
ที่ท้องไม้ในแต่ละชั้นประดับด้วยลวดบัว 2 เส้น พบทั้งที่เป็นลูกฟักและลูกแก้วอกไก่
แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลูกฟัก

ที่มาของเจดีย์ในกลุ่มนี้น่าจะมีสายวิวัฒนาการมาจากเจดีย์ล้านนา และน่าจะ
สืบทอดมาจากกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม มีองค์ประกอบ
สำคัญของเจดีย์ ได้แก่

ส่วนฐาน เจดีย์ในกลุ่มนี้มีส่วนฐานอยู่ 2 ประเภท คือ กลุ่มหนึ่งจะมีฐาน
ประทักษิณ ฐานยกสูงอย่างมาก มีการประดับเสาดัดผนังแบ่งเป็นห้อง ๆ จนคล้ายกับ
ลักษณะของเรือนธาตุ มีสอปิกะที่มุมทั้ง 4 ซึ่งจะเป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่มากและลด
รูปมาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอด กับอีกกลุ่มหนึ่งไม่มีฐานประทักษิณ คือจะมีเพียง
ฐานบัวคว่ำ - บัวหงายเท่านั้น

ส่วนกลาง มีส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นชุดฐานบัวคว่ำ - บัวหงาย 3 ชั้น อยู่ใน
ผังแปดเหลี่ยม แต่ละชั้นยึดท้องไม้สูงประดับด้วยลูกฟัก 2 เส้น ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญ
ของเจดีย์รูปแบบนี้ที่สามารถบอกที่มาของรูปแบบและวิวัฒนาการได้ มีบัวปากระฆัง
และองค์ระฆังตามลำดับ ส่วนฐานบางองค์มีลักษณะพิเศษคือการเจาะช่องคูหา
ด้านหน้า 1 คูหาสามารถเข้าไปภายในได้ ส่วนองค์ระฆังอยู่ในผังกลม มีทรงสูงเพียว

ภาพที่ 10 เจดีย์ประธาน วัดใหญ่ชัยมงคล

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยาโดยทั่วไป

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์อยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งถือเป็นรูปแบบเฉพาะอย่างหนึ่งของเจดีย์ในกลุ่มนี้ที่มีรูปแบบสัมพันธ์กับส่วนรองรับองค์ระฆัง ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตร บัวผาละมี ปล้องไฉนและปลีตามลำดับ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมือนกับเจดีย์ทรงระฆังโดยทั่วไป

ได้พบว่าเจดีย์ทรงระฆังรูปแบบนี้เป็นเจดีย์ประธานขนาดใหญ่ มีระบบแผนผังแบบเดียวกับกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาท คือ มีระเบียงคดล้อมรอบ มีวิหารอยู่ด้านหน้าและอุโบสถอยู่ด้านหลัง อันเป็นแบบแผนของแผนผังในสมัยอยุธยาตอนต้น แต่มีข้อสังเกตว่าเจดีย์กลุ่มนี้จะพบอยู่นอกเกาะเมือง โดยพบมากบริเวณด้านทิศตะวันออกเป็นหลัก ที่เรียกว่าเขตอโยธยา ได้แก่ วัดอโยธยา วัดสามปลื้ม วัดใหญ่ชัยมงคล วัดจنگลม ส่วนด้านทิศตะวันตกมีเพียงวัดเดียว คือ วัดกระซาย สำหรับในเกาะเมืองพบไม่มากนัก ที่เป็นวัดขนาดใหญ่ได้แก่ วัดธรรมิกราช วัดขุนเมืองใจ เป็นต้น

เจดีย์ในกลุ่มนี้พัฒนาการมาจากเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งพบอยู่ที่เมืองสุพรรณบุรีและสุพรรณบุรี เช่น วัดพระแก้วและวัดพระรูป โดยมีแหล่งบันดาใจมาจากเจดีย์สมัยทวารวดีและล้านนา เกิดขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และมีการประดับตกแต่งลวดลายและพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะสุโขทัยร่วมอยู่ด้วย (Leksukhum 1995: 161) เจดีย์ในสายพัฒนาการนี้จึงแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนในชีกตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและน่าจะเป็นกลุ่มคนที่เป็นฐานอำนาจของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ราชวงศ์สุพรรณภูมิ โดยเฉพาะในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่โปรดให้เจ้าอ้ายพระยาปกครองสุพรรณบุรี เจ้าอ้ายพระยาปกครองเมืองสุพรรณบุรี และเจ้าสามพระยาปกครองเมืองชัยนาท (พิชญ์โลก) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองในแถบนี้ที่ต้องทำศึกสงครามกับหัวเมืองเหนือ คือ สุโขทัยและล้านนา มากกว่าทางด้านลพบุรี ซึ่งอาณาจักรเขมรได้ล่มสลายลงแล้วและเมืองลพบุรีคงลดความสำคัญลง และต่อมาสมเด็จพระบรม

ภาพที่ 11 เจดีย์วัดอโยธยา พระนครศรีอยุธยา

22 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

ราชาริราชที่ 2 ได้ทรงขึ้นครองราชย์ จึงทำให้บทบาทของศิลปกรรมจากสายเมืองสุพรรณบุรี เมืองสรรคบุรีลงมายังกรุงศรีอยุธยา โดยมีสัญลักษณ์สำคัญของเจดีย์ของกลุ่มสุพรรณภูมิ คือ นิยมสร้างเจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยม และจะพบอยู่รอบนอกเกาะเมือง โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนั้นบริเวณนอกเกาะเมืองนี้จึงน่าจะเป็นที่ตั้งของกลุ่มชนที่เป็นพระญาติในสายของเมืองสุพรรณบุรี - สรรคบุรี ในขณะที่สายของสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองที่สันนิษฐานว่ามาจากลพบุรีนั้นสร้างสัญลักษณ์ของกลุ่มคือเจดีย์ทรงปรางค์ และส่วนใหญ่เป็นวัดสำคัญอยู่กลางเกาะเมืองดังกล่าว

ภาพที่ 12

เจดีย์ประจำมุม

วัดราชบูรณะ

พระนครศรีอยุธยา

อย่างไรก็ตามสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ผู้สถาปนาวัดราชบูรณะเพื่อถวายพระราชกุศลให้กับเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยานั้นยังคงใช้เจดีย์ทรงปรางค์เป็นประธานของวัดนั้นอาจสันนิษฐานได้ว่า เจดีย์ทรงปรางค์ยังคงเป็นรูปแบบที่นิยมอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น ในส่วนของเกาะเมืองอันเป็นรูปแบบที่แสดงถึงคติการสร้างในเรื่องของศูนย์กลางจักรวาลและเกี่ยวข้องเชิงสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ก็อาจเป็นไปได้ แต่สังเกตได้ว่าเจดีย์ประจำมุมทั้ง 4 มุมของปรางค์ประธานวัดราชบูรณะได้ปรับเปลี่ยนจากสมัยก่อนหน้าที่เป็นเจดีย์ทรงปรางค์มาเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยมแบบสุพรรณบุรี สรรคบุรีแล้ว สำหรับเจดีย์ทรงอื่น ๆ ที่ปรากฏหลักฐานการสร้างในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เช่น วัดมเหยงคณ์ เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย หรือวัดธรรมิกราช ที่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชกาลนี้เช่นกัน (Saisingha 2007: 166) เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยมแบบสุพรรณบุรี สรรคบุรี ก็อาจจะสร้างให้กับเชื้อพระวงศ์ที่เป็นเชื้อสายสุพรรณบุรี สรรคบุรี ก็ได้

ภาพที่ 13 เจดีย์ประธาน
วัดธรรมิกราช พระนครศรีอยุธยา

24 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

จากหลักฐานดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นรูปแบบของเจดีย์น่าจะเกี่ยวข้องกับ
กลุ่มชนดั้งเดิมของชาวอยุธยาว่ามาจากไหน เพราะแหล่งบันดาลใจหรือพระธาตุ
ต้นแบบย่อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบหรือรสนิยมของช่างและส่วนหนึ่งคงเป็นการแสดง
เชิงสัญลักษณ์ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 14 พระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ 2 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

สำหรับงานประติมากรรม คือ พระพุทธรูปกลับไม้ได้แสดงลักษณะเฉพาะเหมือนเจดีย์ เท่าที่ปรากฏหลักฐาน จะเป็นพระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ 2 และอุทธรุ่นที่ 3 ซึ่งน่าจะเป็นงานร่วมสมัยกันระหว่างที่พบที่เมืองลพบุรี สุพรรณบุรีและสรรคบุรี ตัวแทนของพระพุทธรูปสายที่มาจากสุพรรณบุรี - สรรคบุรี คือ พระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ 2 ซึ่งเป็นงานผสมระหว่างอิทธิพลศิลปะจากเมืองลพบุรี คือแบบอุทธรุ่นที่ 1 และอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ลักษณะของศิลปะลพบุรีที่ยังปรากฏร่วมกับแบบอุทธรุ่นที่ 2 คือ การมีฐานหน้ากระดานว่าเป็นร่อง พระซงฆ์เป็นสัน (แข้งคม) ขมวดพระเกศาเล็กมาก มีไทรพระศก เป็นต้น ส่วนที่เป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัย คือ พระพักตร์รูปไข่ พระรัศมีเป็นเปลว ส่วนที่น่าจะสัมพันธ์กับรูปแบบเจดีย์ คือ สัดส่วนของพระวรกาย พระพักตร์ พระรัศมีที่ยึดสูงขึ้นอย่างมาก หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ 3 เป็นงานในยุคนี้ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะที่มีพระพุทธรูปในกลุ่มนี้อยู่ถึงร้อยละ 60 ของพระพุทธรูปที่พบทั้งหมด ซึ่งน่าจะสร้างพร้อมกับการสร้างปรางค์ในรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (Saisingha 2013: 389 - 394)

26 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยและชาวสุโขทัยในอยุธยา

ภาพที่ 15 เจดีย์ประธาน วัดมเหยงคณ์ พระนครศรีอยุธยา

เช่นเดียวกับเจดีย์ทรงปราสาทที่แสดงให้เห็นกลุ่มคนที่มาจากเมืองลพบุรี เจดีย์ทรงระฆังที่มีชุดรองรับองค์ระฆังอยู่ในผังแปดเหลี่ยมก็น่าจะแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนจากเมืองสรรคบุรีและสุพรรณบุรี นอกจากนั้นในช่วงระยะเวลาเดียวกันยังได้พบกลุ่มเจดีย์แบบสุโขทัยในเขตนอกเกาะเมืองทางด้านทิศตะวันออก คือ วัดมเหยงคณ์ วัดช้าง วัดสีกาสมุด เจดีย์รายวัดสมณโกฏฐาราม และอาจรวมทั้งเจดีย์ประธานองค์เดิมวัดกุฎีดาว วัดในกลุ่มนี้มีเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยปรากฏอยู่ คือ มีการใช้ชุดบัวกลา 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง และบางวัดมีช้างล้อม วัดในกลุ่มนี้ตั้งอยู่บริเวณเดียวกันเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่ใช้เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยเป็นประธานของวัด และยังมีระบบแผนผังแบบอยุธยาตอนต้น แม้ว่าส่วนหนึ่งจะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในรุ่นหลังแล้วก็ตาม

จากหลักฐานสำคัญ คือ วัดมเหยงคณ์ ซึ่งในพระราชพงศาวดารกล่าวว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ทรงสถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 1981 (Phrarāṭchaphongsāwadān krung kao chabap lūang prasēt ‘aksōnni 1972: 447) และมีข้อสันนิษฐานว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงมีพระมเหสีพระองค์หนึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์สุโขทัยและอาจทรงเป็นพระราชชนนีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ด้วยเหตุผลนี้สมเด็จพระเจ้าสามพระยาจึงทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นไปปกครองหัวเมืองเหนือที่พิษณุโลก (Chianchanphong 1975: 32 - 33) จึงอาจสันนิษฐานว่าวัดนี้อาจเกี่ยวข้องกับพระมเหสีพระองค์นี้ (Saisingha 2015: 802) และลงมาถึงสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พระราชโอรส สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ประสูติ ณ เมืองพิษณุโลกและน่าจะมีพระราชชนนีเป็นเชื้อพระวงศ์สุโขทัยด้วยเช่นกัน เมื่อขึ้นครองราชย์ทรงสร้างงานศิลปกรรมแบบสุโขทัย เช่น พระเจดีย์ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ (Damrong Rajanubhab, Somdekromphraya 1975: 163 - 164) เป็นต้น

ภาพที่ 16 เจดีย์ทรงระฆัง วัดสมณโกฏฐาราม พระนครศรีอยุธยา

กลุ่มวัดดังกล่าวนี้จึงน่าจะเป็นของเชื้อพระวงศ์สุโขทัย ที่น่าจะลงมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ภายหลังที่อยุธยาได้ผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ตามข้อสันนิษฐานว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงมีพระมเหสีพระองค์หนึ่งเป็นชาวสุโขทัยและน่าจะเป็นพระราชมารดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

บทบาทของเจดีย์ในกลุ่มนี้ยังเป็นแหล่งบันดาลใจให้เกิดเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา (แท้) ขึ้นในเวลาต่อมาที่ปรับเปลี่ยนจากชุดบัวกลามาเป็นมัลลิกา และเป็นรูปแบบที่นิยมในสมัยอยุธยาตอนกลาง เพราะเป็นสายที่สืบทอดมาจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สัมพันธ์กับพระพุทธรูปในยุคนี้ที่เป็นอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเช่นเดียวกัน (Saisingha 2015: 846)

ภาพที่ 17 เจดีย์บริวาร วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา

มีเจดีย์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย ที่อุทยานนำมาและใช้เป็นเจดีย์บริวารในลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย ซึ่งสุโขทัยได้รับแหล่งบันดาลใจมาจากล้านนา เจดีย์กลุ่มนี้มีความงามแต่มีขนาดเล็ก จึงเหมาะกับการสร้างเป็นเจดีย์บริวารมากกว่าจะสร้างเป็นเจดีย์ประธาน อย่างไรก็ตามกลับไม่พบเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมในกรุงศรีอยุธยาเลย ทั้ง ๆ ที่เจดีย์ทรงนี้ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวสุโขทัย ทั้งนี้อาจเป็นเรื่องของรูปแบบที่ไม่เป็นที่นิยมหรือไม่ถูกกับรสนิยมของชาวอยุธยาก็ได้

ภาพที่ 18 พระพุทธรูปแบบอุทธรูปที่ 3 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ในส่วนของงานประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปนั้นถือว่าศิลปะสุโขทัยมีบทบาทต่อศิลปกรรมอยุธยาอย่างมาก รูปแบบที่สำคัญที่เข้ามาในช่วงแรก คือ พระพุทธรูปแบบอุทธรณ์ที่ 3 ซึ่งมีการจัดยุคสมัยใหม่ว่าเป็นสมัยอยุธยาตอนต้น ราวกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เพราะได้พบตัวอย่างมากที่สุดในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ (Saisingha 2013: 389 - 394) นอกจากนี้พระพุทธรูปสุโขทัยยังมีบทบาทต่อพระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนกลางอย่างมากอีกด้วย ซึ่งถือเป็นพระพุทธรูปแบบอยุธยาอย่างแท้จริงที่ไม่หลงเหลืออิทธิพลศิลปะเขมรปรากฏอยู่เลย (Saisingha 2013: 401)

เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา สัญลักษณ์ของชาวล้านนาในอยุธยา

กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ที่มีการใช้ชื่อบัวคว่ำ - บัวหงายรองรับองค์ระฆัง แบบเดียวกับพระธาตุหริภุญชัย ได้แก่ วัดแค (ร้าง) วัดบางกะจะและวัดนางกุ่มเจดีย์ในกลุ่มนี้ไม่ใช่พัฒนาการทางด้านรูปแบบที่รับอิทธิพลมาสร้าง แต่โดยรูปแบบแล้วน่าจะเป็นการถ่ายแบบมา เพราะมีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะ คือ มีส่วนฐานที่เป็นฐานบัวสองฐานซ้อนกันในผังยกเก็จและมีชุตีบัวคว่ำ - บัวหงาย 3 ชั้น ประดับลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น รองรับองค์ระฆัง และบัลลังก์เป็นแบบเพิ่มมุมไม้สิบสอง (Saisingha 2013: 99 - 104) เจดีย์รูปแบบนี้มีอยู่กลุ่มเดียว พบเพียงไม่กี่องค์และไม่ปรากฏในระยะหลังอีกเลย จึงมีข้อสันนิษฐานว่าบริเวณที่พบเจดีย์ในกลุ่มน่าจะเป็นชุมชนชาวล้านนาที่มาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา (Leksukhum 1999: 87) ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากสมเด็จพระชัยราชาฯยกทัพขึ้นไปตีอาณาจักรล้านนา และได้มีการเกณฑ์ชาวล้านนาลงมายังกรุงศรีอยุธยา (Chuwichian 2000: 68 - 75) เพราะโดยรูปแบบเจดีย์และอิทธิพลทางศิลปกรรมด้านอื่น ๆ เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องที่มีอิทธิพลศิลปะล้านนา ล้วนมีอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนกลาง (Saisingha 2013: 412) ตรงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่น่าจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

ภาพที่ 19 วัดแค (ร้าง) พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 20 วัดบางกะจะ พระนครศรีอยุธยา

จึงเชื่อว่ากลุ่มเจดีย์ดังกล่าว ชาวล้านนาซึ่งอาจเป็นระดับเชื้อพระวงศ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นพระธาตุประจำชุมชน เช่นเดียวกับพระธาตุหริภุญชัยอันเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนา (Saisingha 2015: 868 - 870) ลักษณะนี้เกิดขึ้นกับชุมชนชาวมอญในสมัยรัตนโกสินทร์ที่อพยพเข้ามาอยู่ในสยามและมีการสร้างพระธาตุเป็นเจดีย์แบบมอญคล้ายกับเจดีย์เขตกอง เพราะถือเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ของชาวมอญและพม่า เมื่อตนเองไม่ได้เดินทางไปนมัสการจึงสร้างหรือจำลองเจดีย์ดังกล่าวไว้ในชุมชนของตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากที่จำนวนของเจดีย์และวัดมีไม่มากนัก จึงแสดงให้เห็นว่ามีชาวล้านนาลงมาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาไม่มากนัก

ภาพที่ 21

พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

สำหรับงานประติมากรรมในสมัยอยุธยาที่ได้รับจากล้านนาที่เด่นชัดได้แก่ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ที่น่าจะได้รับคติและรูปแบบมาจากล้านนา ในเรื่องของขมพูปติสูตร ที่สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปทรงเครื่องสร้างขึ้นตามพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าต้องเนรมิตพระองค์ทรงเครื่องเพื่อมีพระราชประสงค์จะเทศนาโปรดพญามหาขมพูที่คิดว่าพระองค์เป็นจักรพรรดิของจักรพรรดิทั้งปวง ซึ่งคัมภีร์ดังกล่าวนี้นิยมอยู่ในล้านนา นอกจากนี้รูปแบบพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยในศิลปะอยุธยาตอนกลางยังมีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปทรงเครื่องและเทวดาในล้านนาและรวมทั้งเทวดาในศิลปะสุโขทัยที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกาด้วยเช่นกัน (Saisingha 2013: 411 - 415)

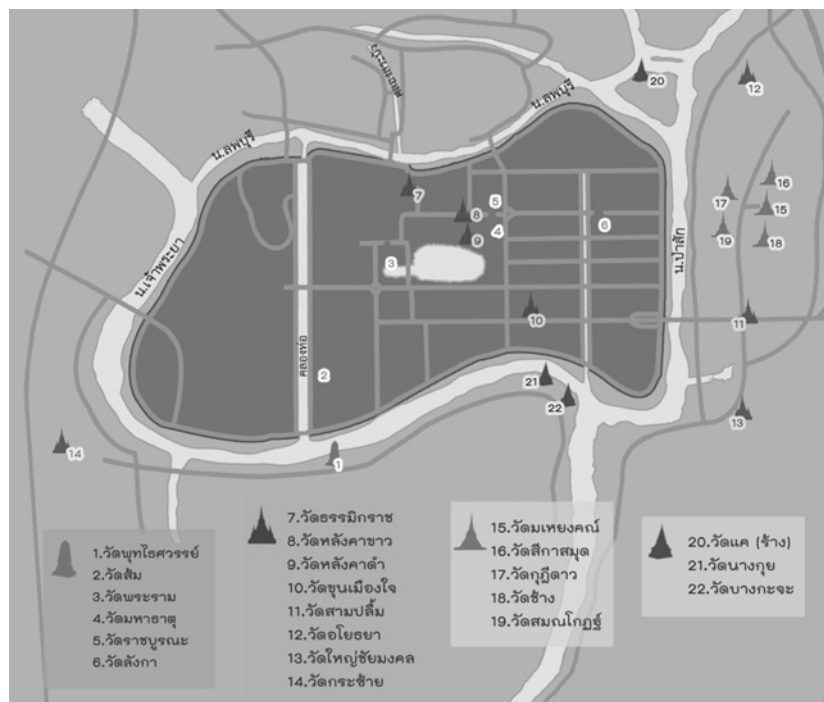
บทสรุป

งานศิลปกรรมสมัยอยุธยาทั้งเจดีย์และพระพุทธรูปมีพัฒนาการทางด้านรูปแบบมาจากแหล่งบันดาลใจที่มีอยู่ก่อนหน้า และเป็นธรรมชาติของช่างผู้สร้างงานหรือผู้มีอำนาจที่ย่อมมีพัฒนาการทางด้านรูปแบบหรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่เหมาะสมกับรสนิยม หรือคติการสร้างที่เหมาะสมกับตนเอง รวมทั้งเรื่องของสภาพภูมิประเทศหรือวัสดุในการก่อสร้าง

เจดีย์และพระพุทธรูปในสมัยอยุธยาโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนต้นมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากอยุธยาเป็นศูนย์กลางทางอำนาจ ที่มีพื้นฐานเดิมมาจากลพบุรี ต่อมาได้มีการผนวกดินแดนอื่นมาไว้ในอำนาจของตัวเองได้ จึงมีส่วนหนึ่งของราชวงศ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ได้แก่สุพรรณบุรี - สรรคบุรี และสุโขทัย และในสมัยอยุธยาตอนกลางเมื่อมีสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านนา จึงมีงานศิลปกรรมส่วนหนึ่งที่มีรูปแบบแบบล้านนาซึ่งปรากฏอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในสมัยอยุธยาตอนกลางนี้เองที่ชาวอยุธยาได้พัฒนาฝีมือช่างของตัวเองและสร้างงานศิลปกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะเกิดขึ้น ทั้งเจดีย์และพระพุทธรูปและงานศิลปกรรมด้านอื่น ๆ

ภาพที่ 22 เจดีย์ศรีสุริโยทัย พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 23 แผนผังแสดงกลุ่มรูปแบบเจดีย์สำคัญ
ตามข้อสันนิษฐานเรื่องชุมชนที่สัมพันธ์กับรูปแบบเจดีย์

เจดีย์รูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นที่สำคัญ คือ เจดีย์ทรงระฆังแบบอยุธยา และเจดีย์เพ็ญมม
ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายจึงเกิดเป็นเจดีย์ทรงเครื่อง เป็นต้น ส่วนพระพุทธรูปที่
ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย และในตอนปลายคือ
พระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างใหญ่หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช
 เป็นต้น

References

- Chianchanphon, P. (1975). Kān rūam ‘ānāčhak sukhōthai kap ‘Ayutthayā [Merger of Sukhothai Kingdom to Ayutthaya Kingdom]. *Muang Boran Journal*, 1(2), 32 - 33.
- Chuwichian, P. (2000). Chēdī prathān wat bāng ka čha sathāpattaya-kam khōng chumchon lānnā nai krung sīyutthayā [Principal Pagoda of Bang Kacha Temple, Lanna Architect in Ayutthaya]. *Muang Boran Journal*, 26(4), 68 - 75.
- Damrong Rajanubhab, Somdekromphraya. (1975). *Tamnān phutthačhēdī (Phim khrang thī sām)* [Legends of Buddhist Pagodas (3rd ed.)]. Bangkok: Khurusapha.
- Ditsakun, S, M.C. (1991). *Sinlapa nai prathēt Thai (Phim khrang thī kao)* [Arts in Thailand (9th ed.)]. Bangkok: Amarion Printing Group.
- Leksukhum, S. (1995). *Sinlapaphākniā Riphunchai Lānnā* [Northern, Hariphunchai and Lanna Arts]. Bangkok: Ancient City.
- _____. (1977). *Wiwatthanākān khōng chan pradap lūatlāi lē lūatlāi nai samai ‘Ayutthayā tōn ton* [Evolution of Friezes with Motifs and Motifs in Early Ayutthaya Period]. Bangkok: Amarion Printing.
- _____. (1999). *Sinlapa ‘ayutthayā: Ngānchānglūanghēngphēndin* [Ayutthaya Arts: Royal Crafts of the Kingdom]. Bangkok: Ancient City.
- Phrarāčchaphongsāwadān krung kao chabap lūang prasēt ‘aksōnni [Old City Chronicle by Luang Prasoet - aksonniti]. *kham hai-kān chāo krung kao haikān khunlūang hāwat lē phrarāčchaphongsāwadān krung kao chabap lūang tha ‘aksōnni* [Memoire of People from Old City, Memoire of Khun Luang Ha Wat and Old City Chronicle by Luang Prasoet - aksonniti]. (1972). Bangkok: Khang Witthaya Printing House.

- Prachum phongsāwadān chabap kānchanāphisēk lem nung [Collection of Chronicles for the Golden Jubilee, Volume 1]. *Phrarātchaphongsāwadān krung kao chabap lūang prasāt* [Old City Chronicle by Luang Prasoet]. (1996). Bangkok: Division of Literature and History, Department of Fine Arts.
- Prachum phongsāwadān chabap kānchanāphisēk lem sām [Collection of Chronicles for the Golden Jubilee, Volume 3]. *Phrarātchaphongsāwadān krung sīyutthayā chabap phan chathanumāt (chēm)* [Old City Chronicle by Phan Chanthanumat (Chim)]. (1999). Bangkok: Division of Literature and History, Department of Fine Arts.
- Saisingha, S. (2007). Sīan thammik rāt chāk wat thammik rāt khūan mī'āyu yū nai chūang wēlā dai [What era should Thamikarat Buddha Image Head from Thamikarat Temple be from]. *Academic Journal, Faculty of Archaeology*, 6(1), 166.
- _____. (2013). *Phraphuttharūp nai prathēt Thai: rūpbāp phatthanākān læ satthā khōng Khon Thai* [Buddha Images in Thailand: Form, Evolution and Faith of Thai People]. Bangkok: Art History Department, Faculty of Archaeology, Silpakorn University.
- _____. (2013). *Sinlapa lānnā* [Lanna Arts]. Bangkok: Matichon.
- _____. (2015). *Chēdī nai prathēt Thai: nēokhit khati kānsāng phatthanākān thāng rūpbāp læ kām wikhro thāng prawattisāt* [Pagodas in Thailand: Concepts, Beliefs for Construction, Development of Forms and Historical Analysis]. Nakhon Pathom: Research and Development Institute, Silpakorn University.
- _____. (2017). *Chēdī nai prathēt Thai: Rūpbāp Phatthanākān læ phalangsattha* [Pagodas in Thailand: Form, Evolution and Faith]. Bangkok: Ancient City.